

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
University "Ss. Cyril and Methodius" - Skopje
Педагошки факултет „Гоце Делчев“ - Штип
Pedagogical Fakulty "Gotse Delchev" - Shtip

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

Штип - Shtip
2003/2004

**Годишен зборник на Педагошкиот факултет
„Гоце Делчев“ - Штип**

Издавач:

Педагошки факултет „Гоце Делчев“ - Штип

За издавачот:

Д-р Блаже Китанов, декан

Редакциски одбор:

Д-р Блаже Китанов (главен и одговорен уредник),
Д-р Емилија Петрова Ѓорѓева (секретар)
Д-р Кирил Цацков, Д-р Стеван Алексоски,
Д-р Владимир Михајловски, Д-р Снежана Мирасчиева,
М-р Снежана Кирова .

Јазична редакција:

Д-р Блаже Китанов

Компјутерска обработка:

јереј Николче Ѓорѓев

Адреса: Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип,
Република Македонија
Address: Pedagogical Faculty "Gotse Delchev", Shtip,
The Republic of Macedonia

НАСТАВНИ СТРАТЕГИИ

Abstrakt: There are a number of criticism of the traditional; teaching in almost all aspects. Some weaknesses are emphasized the forms used, methods, means, position and role of the teacher and of the pupil, manner of learning etc. In this sense transformation is asked for, as well as change of these aspects, i.e. change of teaching strategies.

The aim is to make teaching more interesting and acceptable for the recipient. This could be achieved with the implementation of modern teaching models as RWCT, active teaching interactive learning etc.

Key words: strategy, strategist, traditional and modern strategy.

„Ние можеме да ги менуваме училишните форми, часовите и наставните планови, можеме да изградиме модерни училишта, можеме да формираме мали одделенија и училишна опрема според последниот збор на техниката; можеме да организираме советувалишта и да воведеме нови наставни средства. Ако не се свртиме кон луѓето, учителите, учениците, родителите, тие сами да се менуваат, да се насочуваат за трајна осмислена ориентација, сите овие организирани настојувања се залудни“.

Сингер

Современиот живот се карактеризира со големи и брзи промени во сите области од животот и работата.

„Светот на промени е свет каде што промената е патување од непозната станица, каде што проблемите се наши пријатели, каде што барањето помош е знак на моќ. Тоа е свет каде што промената гледа на животот како на живот во кој никогаш не можеш да бидеш перфектно среќен или постојано во хармонија, но живот каде некои луѓе успеваат многу повеќе од другите, се разбира оние што знаат

како да ја гледаат промената, да се справат со неа и истата да ја иницираат”.¹

Овие промени имаат свои импликации и во доменот на педагошката теорија и практика. Импресивно расте обемот на знаења до кои доаѓа човештвото, обем кој од своја страна влијае на постојните концепции на воспитание и образование, во смисла промена на целите, задачите, содржините, методите.

Бројни се критиките кои и се упатуваат на традиционалната настава речиси во сите аспекти. Се истакнуваат низа на слабости како во поглед на употребените форми, методи, средства, позицијата и улога на наставникот, позицијата и улогата на ученикот, начинот на учење кој се состои во меморирање на факти според однапред подготвена структура, бројчаните формации во одделенијата, распоредот на часовите и слично. Во таа смисла се бара трансформација, промена на сите овие аспекти, т.е промена на наставните стратегии кои се сметаат за редуцирани, изолирани, насочени исклучиво кон наставникот, со цел наставата да биде поинтересна, поприфатлива за учениците, насочена кон рецепиентот од кој ќе се бара критичка интерпретација и негово активно партиципирање при учењето.

За тоа какво треба да биде учењето на учениците и кога тоа е изразено, кога се засилува, во современата настава свое мислење дале повеќе познати автори:

- Кога учениците користат еден репертоар со повеќе стратегии на мислење. Со користење на овие стратегии, преку искуство на учење со смисла, учениците го интерализираат процесот на учење (Палинскар и Браун, 1989, Palinskar and Braun);

- Учењето и критичкото мислење се засилуваат кога учениците имаат можност да го применат новото учење на автентични задачи (Ресник- Resnick, 1987);

- Учењето се засилува кога се гради врз претходното знаење и искуство на учениците, дозволувајќи им на лицата кои учат да го поврзат она што веќе го учат со новите информации кои допрва треба да се научат (Пот, Roth, 1990);

- До учење доаѓа кога наставниците ја сфаќаат и ја ценат разновидноста на идеи и искуства (Бенкс – Banks, 1988).

Се разбира дека секоја индивидуа, секој ученик најмногу се ангажира во сопственото учење само тогаш, кога учењето за него претставува предизвик, кога е внатрешно мотивиран , кога со

---

¹ Fullan, N., Change forces, London 1995, str.2

интерес и критички пристапува кон новите информации. Само тогаш кај него ќе се јави чувството на задоволство, исполнување и ќе биде подготвен да ја превземе одговорноста за сопствените активности и дела. Токму оттаму е и барањето за промена на наставните стратегии, насочени и кон двата субјекта во наставата.

„Детето не е пасивен примач на информации. Добиените информации тоа настојува да ги интегрира во сопствениот концептуален состав и да ги реструктурира нив со помош на когнитивните стратегии и претходното знаење... Задача на школата, па соодветно на тоа и на наставникот е да го следат детето на тој тежок и несигурен пат кон усвојување на апстрактното мислење. Наставникот тоа ќе го направи така што на детето ќе му ги дава потребните упатства и патокази (на пр. некои помали проблеми кои треба да ги реши) или ќе создаде погодна ситуација за педагошка комуникација (менторство, групна работа...) овозможувајќи му на детето повторно да го дефинира проблемот и да го направи потребниот чекор во барање на решение, или пак може истовремено да им се дадат и двете можности. (Совет на Европа, Проект 8, Стразбур, 1988, стр.1-75)²

Кога станува збор за наставни стратегии неминовно се поставува и прашањето што се подразбира под самиот тој поим „наставна стратегија“ и зошто нам ни се потребни поинакви, помодерни наставни стратегии.

Самиот поим *стратегуја* потекнува од старогрчкиот јазик и има значење на мудрост, итрина, умеење, мајсторија во водењето на некој процес, акција или активност. Изворното значење се однесува на воените вештини за водење на битки и надмудрување во постапките. Според Вујаклија³ стратегија означува наука за водењето на војска, вештина на војување, книга за вештината на војување. Ист корен и значење има и поимот стратег, кој се дефинира како познавач на вештината на војување, војсководец.

Ваквото толкување и дефинирање на поимот стратегија нема многу различно значење и кога станува збор за неговата содржина во педагошката теорија и практика, односно кога се одредуваат методичките димензии на организираните и осмислени воспитни ситуации (предучилишното воспитување), и наставните ситуации (во основното и средното образование).

---

² Stevanovic, M.: Modeli kreativne nastave, R&S, Tuzla, 2000, str.65

³ Вујаклија, Лексикон страних речи и изрази, Београд, 1970, стр.912

Поимите стратег и стратегија во педагошка смисла означуваат идентификација на дејноста (систем од постапки и избор на методи) на оној што го води сознајниот процес, односно наставникот. Тоа е директното значење на поимот стратегија. Во индиректна смисла ова толкување се однесува на активностите на другиот субјект во осознавањето т.е. детето/ученикот. Физиономијата, дизајнот, обемот и квалитетот на сознајните активности и индиректно зависат од видот на стратегијата која ја промовира наставникот.

Поблиско и посоефицицирано дефинирање на овој поим даваат авторите кои се занимаваат со базичните дидактички и методички категории кои или имаат општо дидактичка ширина, или се однесуваат на стратегиското обликување на поучувањето /наставата во рамките на конкретно програмско подрачје или наставен предмет. Така на пример, авторите Богнар и Матијевиќ⁴ ја даваат следната дефиниција за поимот стратегија: „глобална вештина т.е наука во реализирањето на некоја сложена активност. Во дидактиката и педагогијата, стратегијата опфаќа мноштво на методи и постапки т.е. начини на активирање на учениците во воспитно-образовниот процес на остварување на задачите на воспитанието и образованието. Стратегиите се делат на поголем број методи, а методите на поголем број на постапки“.

Во таа смисла тие разликуваат стратегии на образованието и стратегии на воспитанието. Стратегии на воспитанието се:

- стратегија на егзистенција која се однесува на методите и постапките со кои се задоволуваат основните биолошки потреби и својствени се за децата од помладата возрасна структура за која голем број активности (организирани или спонтани) имаат егзистенцијално значење, односно го доведуваат во прашање опстанокот на поединката во биолошка смисла на зборот;

- стратегија на социјализација - се однесува на методите и постапките со кои се задоволуваат социјалните потреби на детето-ученик (дружење, комуникација, соработка, кооперативно учење, взаемно поучување, имитација /подржување на постапки и сл.)

- стратегија на индивидуализација - се однесува на методите и постапките со кои се помага процесот на самоактуализација. Во овој систем на постапки кои ги иницира наставникот/воспитувачот, детето/ученикот ја осознава сопствената личност, потенцијалите кои

---

⁴ Bognar, L., Matijevic, M., Didactica, Skolska knjiga, Zagreb, 1983, str.228

ги поседува, проценките за сопствените вредности, гради имиџ за себе, самовреднување и споредување со другите.

Во сферата на образованието глобално се издвојуваат две стратегии: стратегија на учење и стратегија на поучување; стратегија на доживување и изразување на доживеаното; стратегија на вежбање, истражување и творење. Секоја од нив може да се подели на голем број на методи и постапки.

Стевановиќ, М.⁵ ја дава следната дефиниција за поимот наставни стратегии: „наставните стратегии означуваат единство и взаемно дејство на персоналните и аперсонални медиуми во интеракциските односи на наставникот и ученикот во различни бројчани формации, постапки (методи) во наставните ситуации кои овозможуваат висок степен на соработка, организација, изведба и вреднување на креативниот наставен процес. Тие ги вклучуваат медиумите, социолошките облици на наставна работа, наставните методи, наставникот и ученикот, местото (простор) и времето на реализација на креативни наставни содржини.

Потребата од осовременување на наставните стратегии произлегува од нивното значење кое се состои во развивањето на потребите за учење и творештво на ученикот, а исто така и во потребата за стекнување на методолошки знаења и задоволување на потребите на ученикот.

Наставните стратегии овозможуваат развивање на потребите за учење и творештво на ученикот. Примената на разновидни истражувачки активности, иницирани од наставникот/воспитувачот, влијае на поттикнувањето на т.н. внатрешна мотивација кај ученикот, која пак овозможува поттик на внатрешниот предизвик да се успее, да се осознае нешто ново, истото критички да се преиспита, прифати, да се завземе нов став, да се изведат соодветни заклучоци.

Наставните стратегии овозможуваат стекнување и на т.н. методолошки знаења или како што уште се нарекуваат знаења за знаењата, да се знае како да се истражува, да се создава, да се креира, да се твори. Примената на разновидните социолошки облици на работа: индивидуалната, работата во пар, група, го овозможуваат т.н. кооперативно учење, ја олеснуваат соработката, постојаната комуникација, интеракција, но истовремено се јакне и чувството на одговорност кон самиот себе и кон преостанатите учесници во групата/ одделението. Затоа во наставата се повеќе се применуваат

---

⁵ Stevanović, M.: Modeli kreativne nastave, R&S, Tuzla, 2000, str. 63

т.н. *динамички стратегии* кои овозможуваат перспективи на учењето, поучувањето, истражувањето.

Новите модели на наставна работа како „Чекор по чекор“, „Читање и пишување до критичко мислење“, „Активна настава-интерактивно учење“, предвидуваат примена на бројни интерактивни наставни стратегии на ангажирано подучување кои ги претопуваат учениците во вистински актери во учењето. Тоа нивно активно вклучување подразбира да тие станат свесни за сопствените размислувања, сопствените ставови, за нештата да користат свои зборови, да можат да пишуваат, размислуваат, говорат за нештата кои ги опкружуваат, затоа што она што ќе се сфати и ќе се разбере може да се стави во сопствениот фонд на знаења.

Во рамките на овие модели на наставна работа предвидени се низа на интерактивни стратегии насочени кон активирање на учениците. Многу од нив се применуваат во различни етапи од наставниот процес и имаат за цел поттикнување на поголема активност и ангажираност на учениците, секако поттикнути, иницирани од наставникот/воспитувачот. Бројни се наставните стратегии. Меѓу нив би ги споменале:

❖ **Преглед на категории** - Оваа стратегија им овозможува на учениците да ги организираат идеите од бреинстормингот, а категориите по кои ќе се подредат исто така потекнуваат од самите ученици. Не постои точно утврден редослед, правила за одредување на категориите, но има толку различни категории колку и групи на ученици во одделението, па постои различна категоризација.

❖ **Формирање на гроздови** - Наставна стратегија која ги поттикнува учениците слободно и отворено да размислуваат за одредена тема. Може да се користи за стимулирање на размислувањето пред да се изврши темелно проучување на некоја тема или како начин за доаѓање до нови асоцијации или како графичка презентација на нови сфаќања. Таа претставува стратегија за добивање на пристап до сопствените знаења, сфаќања или убедувања за одредена тема. Подразбира почитување на три правила: да се пишува постојано во даденото време; да не се внимава многу на ракописот; да не се донесуваат судови за она за што се размислува.

❖ **Петоред** - претставува поема од пет реда. Со оваа стратегија се врши систематизирање на информациите и материјалите во концизните искажувања кои ја опишуваат темата или претставуваат нејзина рефлексija;

❖ **Кубирање** - стратегија за предавање со која се овозможува разгледување на темата од повеќе аспекти. Кај оваа стратегија се применува шестострана коцка на чии страни се испишани различни барања како: Опиши, Спореди, Асоцирај, Анализирај, Примени, Аргументирај за или против. На учениците најнапред им се задава темата и по краток временски период на размислување се пишува слободен состав врз основа на дадените аспекти за размислување.

❖ **Предвидување со помош на поими** - Стратегија која се применува за поттикнување на љубопитноста и на активното читање заради подобро разбирање. Поимите мора да го насочат предвидувањето но во контекстот на темата;

❖ **Табела за предвидување** - Се користи најчесто при читање на одреден текст со почитување на одредени правила: Што мислите дека ќе се случи?; Какви докази имате за тоа?; Што навистина се случи?

❖ **ЗСУ - табела (Знам-Сакам да знам -Учам)**- Со оваа стратегија им се овозможува на учениците поттик за поврзување на информациите, сознанијата кои ги имаат во своите „датотеки“ да ги поврзат со она што можат да го стекнат по пат на истражување на одредена тема;

❖ **Дебати** - Многу често се применуваат кога станува збор за градење на сопствени ставови поколу одредени прашања. Класот/одделението физички се дели на два дела и во зависност од промената на размислувањето можно е преминување на спротивната страна;

❖ **Интервјуирања** - Учениците избираат лица кои работат во нивните животни средини (авторитети за некоја тема) и имаат за задача да ги интервјуираат со цел добивање на што подетални информации за одредената тема;

❖ **Независни истражувања** - Учениците самостојно прибираат податоци од учебници, прирачници, лексикони, енциклопедии и сл. со цел откривање на нешто ново за зададената тема.

❖ ...

Ова се само некои од стратегиите кои се предвидени во новите модели на наставна работа со кои се овозможува развој на интересот, мотивацијата, критичките ставови и креативноста на учениците.

Значи, целта на наставните стратегии е подготвување и оспособување на субјектите за самостојно учење, самоподучување,

постојана едукација, творештво и активна интерперсонална комуникација меѓу субјективните фактори - наставникот-ученикот и помеѓу самите ученици.

Перманентна е активноста на стручните лица кои работат на иновирањето, унапредување на наставниот процес, на усовршување на постојните и изнаоѓање на нови, модерни наставни стратегии во функција на постигање на поголеми ефекти во процесот на едукација.

Литература

1. Богнар, Л., Матијевиц, М „Didactica“, Школска књига, Загреб, 1983
2. Вујаклија, Лексикон страних речи и изрази , Београд, 1970
3. Glasser, W.: Квалитетна школа, Educa, Загреб, 1994
4. Стеванович, М.: Модели креативне наставе, Р&С, Тузла, 2000
5. Стеванович, М.: Дидактика, Р&С, Тузла, 2000
6. Стеванович, М.: Креатологија, Тонимир, Вараждинске Топлице, Тузла, 1999
7. Fullan, N., Change forces, Лондон 1995